

Tooneelspelers – J.J. Cremer

Roman geschreven in 1874-1875.

Afschrift van het handschrift geschreven tussen 2 jan. 1874-30 okt. 1875 in Scheveningen. Fol. 450-635: Het oorspronkelijke handschrift. Fol. 1-449 is gedateerd 2 januari 1874-28 juli 1875. Het afschrift is gedateerd 30 oktober 1875. Het handschrift is in 1952 gekocht van Antiquariaat Gijsbers en Van Loon te Arnhem (cat. 84, nr. 18). Aanvraagnummer Koninklijke bibliotheek: KW 134 B 11 / 93. Alleen op microfilm raadpleegbaar. Aanvraagnummer: KW CREM 8-CREM 9.

1e druk in: Het nieuws van den dag, 9 september 1875 - 10, januari 1876 e.v. (feuilleton).

2e druk in: De locomotief, 18 oktober 1875 - 12 februari 1876 (e.v.?)

3e druk: Leiden : P. van Santen, 1876. 3 delen. 258, 208, 197 p.

4e druk: 's-Gravenhage : Thieme, 1878. 2e druk. 2 dln. in een band. 229, 286 p. Guldens-editie.

5e druk in: Romantische werken, deel 11. Leiden : D. Noothoven van Goor, 1880. 349 p.

6e druk: Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1887. 3e druk. 378 p. Vijftig-cents-editie, no. 14.

7e druk: Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1888. 4e druk. 378 p. Vijftig-cents-editie, no. 14.

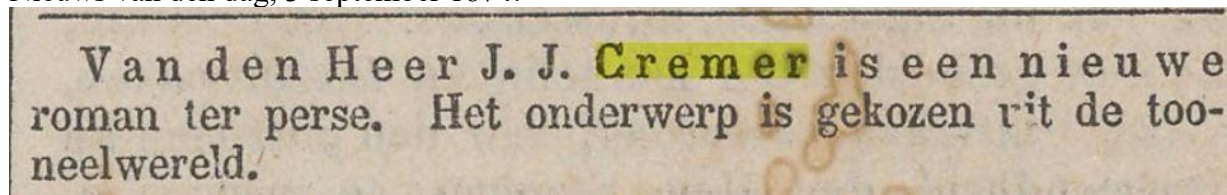
8e druk: Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1890. 5e druk. 378 p. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

9e druk: Leiden : A.W. Sijthoff's uitg.-Mij, z.j. 6^e druk.

Vertalingen:

Von der Bretterwelt. In: Tribune, 1877. Feuilleton. Vertaling door Adolf Glaser. De Tribune was een Berlijnse uitgave.

Nieuws van den dag, 3 september 1874:

Van den Heer J. J. Cremer is een nieuwe roman ter perse. Het onderwerp is gekozen uit de tooneelwereld.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 23 maart 1875:

de heer E. Douwes Dekker, oud 55 jaar. Hij zal zich in het huwelijk begeven met mejuffrouw Schepel, oud 35 jaar.

— De hh. Le Gras, Van Zuylen en Haspels zullen bij de eerste opvoering van *Vorstenschool* te Amsterdam, mevr. Kleine uitnoodigen die voorstelling bij te wonen.

— Binnenkort zal er, naar 't *Vad.* verneemt, bij den uitgever Van Santen een nieuwen roman van onzen **Cremer** verschijnen.

— Mevr. Piceni, lid bij 't gezelschap Valois te 's Hage schijnt — naar de Haagsche bladen melden — vast besloten voor goed het tooneel te verlaten. Alle pogingen om haar op nieuw voor het volgend tooneel-seizoen te engageeren zijn vruchteloos geweest.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 10 augustus 1875:

— Een nieuwe roman van **Cremer**, waarvan 't onderwerp aan de tooneelwereld is ontleend, zal eerlang als feuilleton verschijnen in 't *Nieuws van den Dag*.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 11 augustus 1875:

De Heer J. J. **CREMER** is bezig de laatste toetsen te leggen aan zijn nieuwen Roman, waarvan de stof ontleend is aan de tooneelwereld, alzoo een voor onze Roman-litteratuur geheel nieuw genre. Naar wij vernemen zal dit werk, van onzen zoo begaafden Novellist, eerstdaags als feuilleton in het *Nieuws van den Dag* verschijnen.

Nieuwe Vlaardingsche courant, 11 augustus 1875:

— De heer J. J. Cremer is bezig de laatste hand te leggen aan zijn nieuwen roman, waarvan de stof ontleend is aan de tooneelwereld, alzoo een voor onze romanliteratuur geheel nieuw genre. Naar wij vernemen zal dit werk van onzen zoo begaafden novellist eerstdaags als feuilleton in het *Nieuws van den Dag* verschijnen.

Nieuws van den dag, 9 september 1875. 1^e aflevering van de feuilleton;

FEUILLETON. TOONEELSPELERS, DOOR J. J. CREMER. 4) Dewijl de handeling van ons verhaal den gaeften Lezer onstreeks dertig jaren terugvoert, zoo vertrouwen wij, dat men nu althans er niet naar zal trachten om de origineelen van onze Tooneelspelers nog ten huidigen dage persoonlijk in het werkelijke leven te willen terugvinden. Die poging immers ware even vruchteloos, als dat men zich op de kaart ging vergewissen, of het landgoed Den Driellaert en ook het wat verder van Arnhem gelegen dorp Beukbergen wel inderdaad aan den zoogensamen Utrechtschen Straatweg gelegen zijn. C. EERSTE HOOFDSTUK. NAAR STAD? Buiten sneeuwde het met dichte vlokken, zoo geweldig, dat het binnen de ruime, dichte huiskamer van het landgoed Den Driellaert letterlijk nacht was. — „Archibald, och wil je de overgordijnen een beetje opentrekken?“ zegt een oude dame die, op	eenigen afstand van het raam nabij den haard gezeten, moeite heeft om, in weerwil van een goed gewapend oog, haar lektuur te vervolgen. — „Ik dacht straks, dat het wat lichter werd,“ zegt een fiks gebouwde jonkman van ruim negentien jaren, terwijl hij aan het verzoek van zijn grootmoeder voldoet; en weder ziet hij naar den zwevendend sluiser daarbuiten, die zoowel de zwaarlariken terzij van den oprit, als het grootste hek aan den straatweg voor zijn blikken verbijgt. — „Ik zou 't maar v't mijn hoofd zetten, Archibald; de straatweg zal immers niet te berijden zijn. In het dal bij Den Brink moet de sneeuw wel een ei hoog liggen; en, volgens Willem, heeft zelfs de postkar de reis naar Arnhem niet kunnen vervolgen.“ — „Maar als er niet gereden kan worden, dan zou ik toch, zonder papa en Louise, te voet kunnen gaan.“ — „Welzeker! en in den donkeren nacht terugkomen? Archi, toon nu dat je geen kind bent.“ — „Maar dat zou ik juist toonen als ik alleen en te voet ging.“ — „Om misschien een ongeluk te krijgen, of een ziekte op te doen ter wille van zoo'n rare platte komedie.“ — „Dát moet u niet zeggen, grootma. Nee, 't stuk van verleden jaar was niet slecht of plat. In alle geval, u weet hoorend ik er van heid, en 'k had er nu vast op gerekend. — Zie,“ vult hij later op gauch anderen toon uit, „het wordt wat lichter; zo'n glimp van boren; mij dunkt, ik zie weer iets van de boom doorsehemeren. Wie weet...“ en weinige oogenblikken daarna verlaat hij de kamer.	De oude dame schudde het hoofd. — „Nieuw, August,“ hernam mevrouw Van Oudenolm tot haar zoon, toen deze uit zijn schrijftrek in de huiskamer kwam, „je zou't nu van den uitgang naar stad moeten afzien?“ — „Natuurlijk, mama. De sneeuw ligt wel twee voet dik. Al ging men den weg voor de diligencen ook banen, het sneeuwt nog altijd, en 't zou dus al te gewaagd zijn.“ — „'t Is voor Archibald een groote teleurstelling, maar <i>au fond</i> ben ik blij, August.“ — „Laat hij dat niet bemerken, mama. Wat ik goedvind, moogt U niet afkeuren. Ja, ons tooneel is nog ver van volkomen, maar zoo'n enkele keer als 't geen onzedelijk stuk is...“ — „Dat weet je niet vooruit. Rijpen groen wordt er uit het Fransch vertaald, en die richting is aller-verderfelijkt.“ — „'t Is waar; maar de uitgang was bepaald, en 't spijt mij, dat de sneeuw ons plan nu mislukken doet. Archi had er zich flink in geschikt om nog tot deze kersvacantie op school te blijven. Dit is de eerste uitgang die hem allang was toegesegd, en waarvan hij zich misschien wel 't meest had voorgesteld. U weet hoe onze jongen dweept met al wat tooneel is.“ — „Ook vorst en sneeuw zijn dienaren eener wijze en albestierende Voorzienigheid,“ zegt de oude dame ernstig, zet den fijnen gouden bril weer op en ziet in haar boek, doch zonder te lezen. De heer Van Oudenolm zweeg, ging naar het venster en bespeurde dat werkelijk, zoals Archibald straks gezegd had, het sneeuwen wat minder werd. Een paar uur later berichtte Willem de huisknecht,	dat er godiend was. — „Komaan, Louise,“ zegt Van Oudenolm tot een allerliefst persoonkje, die intusschen het gezelschap op Den Driellaert had vermeerderd, „we willen maar hopen, dat de representatie in de eetkamer 't gemis van die andere, waarop sedertig geïnviteerd bent, een beetje zal goedmaken. — Hou je van sabbat?“ — „Javel, menheer. Er rijt er van 't jaar niet veel, zegt papa.“ — „Nee, ze schijnen ons hoe langer zoo meer te verlaten. Misschien dat onze hostie houding...“ — „Wanneer ik tenminste een fersant was, dan kwam ik zeker niet zoo graag op Den Driellaert als nu.“ — „Hoe gelukkig voor ons, dat je niet zoo'n ongezellig hostie bent,“ zegt de gastheer, en met een wenk tot zijn zoon: „Archi, komaan!“ Archibald presenteert nu Louise Van Ravo — een vriendinnetje van den huize en zijn speelkameraadje sinds jonge jaren — den arm. Vooral de oude mevrouw is op die kleine étiquettes gesteld, en zij meent niet zonder reden, in een tijd, dat men niet zoo heel veel schijnt te breken 't geen van ouds als goed of waar, ja zelfs als heilig werd geacht. — „Je hadt toch wel een enkel woord kunnen meespreken, Louise,“ zegt Archibald, terwijl ze door den breiden marmeren gang naar de eetkamer gaan. „Ik merk nu, dat jij toch werkelijk niet zooveel van komedie houdt als ik, want anders...“ — „Zeg dat niet, Archi, ik had er mij dol op verheugd, vooral omdat er bij ons nooit quastie van is; maar ik vond het ongepast. Er is immers toch geen doorkomen aan.“ (Wordt vervolgd.)
---	--	--	--

De locomotief, 13 september 1875:

— De nieuwe roman van Cremer zal eerst als feuilleton in de *Locomotief* verschijnen.

Algemeen Handelsblad, 25 september 1875:

UIT DE TOONEELWERELD. J. J. CREMER'S NIEUWSTE ROMAN
 verschijnt als Feuilleton in „HET NIEUWS VAN DEN DAG“.

HET NIEUWS VAN DEN DAG wordt des avonds van elken werkdag uitgegeven en kost f 2.50 per kwartaal Amsterdam f 2.20. Het **ZONDAGSBLAD** van het Nieuws van den Dag kost bovendien 50 cents per kwartaal. Voor ongeveer 20 cents per week ontvangt men het blad dagelijks franco in eigendom.

HET NIEUWS VAN DEN DAG houdt zijne lezers in beknopten vorm op de hoogte van het Binnen- en itenlandsch Nieuws; geeft de volledige Effectenbeurs van den dag en de voornaamste Europeesche markten; voorts alle angrijke telegrammen, eene menigte Advertenties, enz., enz.

HET NIEUWS VAN DEN DAG, onder Hoofdredactie van H. DE VEER, bevat geregeld Hoofdartikelen over tijdsvragen. De Feuilletons zijn met zorg gekozen Novellen en romantische Verhalen van de voornaamste vaderlandsche van uitheemsche auteurs.

HET NIEUWS VAN DEN DAG heeft de meeste geabonneerden van alle Dagbladen in Nederland, daar zijne gelijksche oplage sedert 1870 reeds tot 13,500 exemplaren gestegen is. Advertentiën in dat blad genieten dus buitengewoon ote publiciteit.

Men kan zich dagelijks aan 't Bureau te Amsterdam en bij alle Postadministratiën en Boekhandelaars in het Rijk nneeren.

Aan nieuwe abonnees wordt gratis verstrekt het reeds verschenen gedeelte van bovengenoemden Roman van **J. CREMER.** (33028)

De locomotief, 11 oktober 1875:

FEUILLETON. Ter beantwoording van vele belangstellende lezeressen en lezers deelen wij mede, dat de plaatsing van de drie laatste hoofdstukken der „Geschiedenis van een trouwring“ nog eenige dagen uitgesteld moet worden, daar ziekte de vertaling heeft tegengehouden. Wij zullen de bedoelde hoofdstukken zoo spoedig mogelijk opnemen, en wel met een kleine inleiding, waarin de hoofdpunten van het voorafgaande gevonden zullen worden, zoodat men zonder beswaar en geleidelijk tot het lezen van het vervolg kan overgaan. Wanneer dit zal gebeuren kunnen wij nog niet met zekerheid opgeven; om den feuilletonlezers genoeg te doen, meenen wij reeds morgen een begin te moeten maken met het publiceeren van Cremer's veel belovenden nieuwen roman „Uit de tooneelwereld.“

Provinciale Drentsche en Asser courant, 12 oktober 1875:

Meppel, 8 Oct. Hedenavond werd in eene vergadering van de vereeniging voor sprekers van elders rekening en verantwoording gedaan, waaruit bleek, dat de kas sloot met een batig saldo van f 98. Het aftredend lid der directie, de heer *A. de Visser*, werd met algemeene stemmen herkozen en daarna werd medege-deeld, dat in den a.s. winter waren uitgenoodigd: mevr. *Kleine*, 29 Oct.; ds. *ten Kate*, 10 Dec.; ds. *Hugenholtz*, 21 Jan., allen uit Amsterdam, en welligt als vierde spreker de heer *J. Cremer* te 's Gravenhage. Het aantal leden der vereeniging bedroeg 113.

Nieuws van den dag, 24 november 1875:

INGEZONDEN MEDEDEELINGEN,
à 40 Cts. per regel.

Binnen enkele dagen zal **CREMER's** nieuwe
Roman **TOONEELSPELERS** het licht zien.

Nieuws van den dag, 17 december 1875:

ER'S LANDBOUWSCHOOL, 2 stukjes à 25 cts. bij A. OPHORST, ^{TE} Wageningen.
LEESBOEK,

Bij P. VAN SANTEN, te Leiden, ziet het licht: **J. J. Cremer, TOONEELSPELERS.** 3 dln. gr. 8o. Prijs f 7,50.

Algemeen handelsblad, 7 januari 1876:

In het ZONDAGSBLAD van *Het Nieuws van den Dag* van 2 Januari jl., zegt DR. JAN TEN BRINK o. a.:

Zoo verheugt onze hoogbegaafde J. J. **CREMER** ons met een Nederlandschen Roman uit het kunstenaarsleven, onder den titel: „**TOONEELSPELERS.**” Met ongeduld wordt de half ontsluitte ontknooping te gemoet gezien. Reeds nu bleek het, dat de uiterst gemoedelijke en nobele auteur een paar uitstekende karakters — wellicht de uitstekendste van heel zijn letterkundigen kunstschat — heeft in 't leven geroepen: Mevrouw VAN OUDENOLM en ROSA BRONS.

Algemeen handelsblad, 19 april 1876:

Bij P. VAN SANTEN, te Leiden, zag het licht:

J. J. CREMER, TOONEELSPELERS, 3 dln. gr. 8o. Prijs f 7.50.

Een nieuwe roman van **CREMER**, handelende over de weinig bekende wereld der Tooneelspelers — het feit alleen verdient dubbele aandacht. Na voltooide lezing schijnt het mij, dat de schrijver inderdaad een zeer gelukkige hand heeft gehad bij de bewerking van dezen roman. In sommige opzichten staat dat nieuwe werk zelfs boven *Anna Rooze*, terwijl het in harmonie, frischheid, waarheid, helderheid, *Hanna de freule* en *Dr. Helmond* verre achter zich laat. (14509)

Dr. JAN TEN BRINK. (*Faderland*, 7 April 1876.)

Java-bode, 27 mei 1876:

LEEKEBRIEVEN.

Wanneer men Cremers jongsten roman „Tooneelspelers” beschouwt als een bijdrage aan de Nederlandsche tooneelbeweging, als een pleidooi ten gunste der kunst en tegen philistijnsche beschouwingen over kunst en kunstenaar, kan men niet te gul zijn met loven. Hier spreekt een man, vol belangstelling en ijver voor den bloei van het nationaal tooneel, en daaraan zijn beste krachten wijdeend. Met warmte komt hij op tegen de te dikwijls aan den dag gelegde minachting voor den tooneelspelerstand. Wie de opheffing van het tooneel wil, moet de opheffing van den tooneelspeler willen. Zijn roman is een protest tegen het vooroordeel, dat de tekortkomingen van individuen op een geheele klasse doet drukken, en uit *mauvaises gens* tot *mauvais métier* besluit. In dezen zin genomen, verdient het boek levendige sympathie.

Als kunstwerk op zich zelf en afgescheiden van de strekking, daarmede blijkbaar boogd, kan het, naar mijn meening, niet zoo zonder voorbehoud geloofd worden, als dit door Dr. Jan ten Brink gedaan is in zijn beoordeeling.

Wij hebben zoo weinig schrijvers van Cremers talent, dat wij een roman van zijn hand altijd dankbaar moeten ontvangen. De meerderheid van het lezend publiek gaat slechts op bekende namen af en koopt gretig, hetgeen door den Betuwschen novellist onderteekend is. Het komt mij echter voor, dat bij deze gelegenheid menige verwachting eenigzins teleurgesteld is, dat men in „Tooneelspelers” niet zooveel vindt, als men het recht heeft aan den auteur van Anna Rooze te vragen.

Er steekt in dien roman meer dan één fout, een gevolg misschien van de omstandigheid, dat de heer **Cremers** in het uitwerken van zijn pleidooi hoofdzaak, in het overige — het in elkander zetten van het verhaal, het ontleden der karakters, de schildering van den strijd der hartetochten — slechts inkleeding, bijwerk en opsiering gezien heeft. Hoewel Dr. Ten Brink in zijn kritiek — eigenlijk niet anders dan een lange lofrede — zijn bewondering weinig motiveert

en den kritischen regel niet betracht, *qui possit proueri*, klinkt zijn naam toch te goed, dan dat men, zonder meer, volstaan kan met een andere meening tegenover de zijne te plaatsen. Ik zal dus 't een en ander laten volgen, tot verdediging mijner beschouwing.

Archibald van Oudenolm, een bankiers zoon, geeft zich tot groote ergenis zijner familie met tooneelaangelegenheden af. Hij stelt zich ten doel in het belang der Nederlandsche kunst werkzaam te zijn, en den stand der acteurs te verheffen: hij is de verpersoonlijking der strekking van den roman. De strijd tusschen deze kunstlievende aspiratiën van den jongen man en de vooroordeelen zijner familie daartegen vormt de belangrijkste handeling van het boek. De schrijver nu bederft dese boeiende en zeer dankbare situatie, door het konflikt te doen eindigen, niet ten gevolge van Archibald's volharding, die zijn familie dwingt zijn streven niet alléén te dulden, maar te waardeeren, doch ten gevolge van omstandigheden geheel buiten hem om. Aan het einde van het tweede deel verdwijnt Archibald's vader, een geëcht, rijk bankier, met de Noorderson, na een frauduleus bankroet. Voor de ontwikkeling van het verhaal is deze katastrophe niet noodzakelijk. Het belangwekkende van Archibald's overwinning gaat verloren, wijl hij geen schuld draagt aan de overwinning. Hij kan nu naar hartelust voor het tooneel schrijven, de gevallen, vernederde familie kan hem niet meer vervolgen met haren trots, de eerlijke tooneelschrijver staat hooger dan de frauduleuze bankroetier. De strijd was belangwekkend, spannend: kunstenaarsaspiratiën tegenover bekrompen familietrots. Cremer trekt er geen partij van. De strijd houdt op, niet omdat de kunstenaar zegeviert, maar omdat hij het veld alleen houdt, omdat de familie niet meer strijden kan. *Le combat finit faute d'antagoniste*.

Een tweede feut is de soort rehabilitatie, die de oude van Oudenolm ondergaat. Die man, iemand, dien men in eenvoudig Hollandsch een schurk noemt, komt terug in de stad, waar zijn naam uitgespuwd wordt. Hij woont er de opvoering bij van *Nella*, een tooneelstuk van zijn zoon, die zich voor het eerst op de affiche als den schrijver heeft doen bekend stellen. Na de voorstelling wordt den vader ten aanzien der geheele zaal, waarin niemand hem kennen wilde de hand gedrukt door den commissaris des konings in de provincie, „een grijzen edelman.” Heeft de schrijver soms den commissaris van politie bedoeld? Hoe is 't mogelijk, dat een achtenswaardig man, een hooggeplaatst ambtenaar de hand wil reiken aan een *flow*, alléén omdat diens zoon een (volgens Cremer) mooi tooneelstuk geschreven heeft. Hoe durft de zoon zulke gewaagde proeven met zijn vader te nemen, den man te stijven in zijn onbeschaamdheid om zich in de stad, waar ieder hem kent in het openbaar te vertoonen? Wat beduidt in Archibald's apothecie die onzinnige rehabilitatie van zijn vader?

De heer Cremer laat zijn jongen heer wel veel genoeg beleven in de laatste bladzijden van den roman. Papa krijgt een hand van „een grijzen edelman,” en *Nella* maakt

— door de handen ten hemel te heffen en ze voor de oogen te slaan, schrikken ook de gasten geweldig; roepen tegelijk — als een schouderigewaar-alag bij de schutterij: „Gerechte hemel, de hertog De Maulonière!” zwaaien weer met de armen; zien elkander aan; begrijpen aanstonds dat de rijkhuizen nu voor zijn, en gaan zonder iets meer van de zaak te willen vernemen, of zelfs afscheid te nemen, meerendeels lachend, twee aan twee de deur uit.”

Men behoeft niet dikwijls het gewone soort van Nederlandsche acteurs te hebben zien spelen, om te erkennen, dat aan de waarheid dezer schildering niets ontbreekt. Die bewegingen met de armen, die gezamenlijke kreet, dat post vatten achter de stoelen, dat heengaan zonder te groeten, 't is alles even karakteristiek, alles op het leven bestraft. Zóó ziet men in Nederland spelen. In het waarnemen en wedergeven van zulke trekken is Cremer een meester. Zijn boek wemelt er van.

De satire op onze dramatische kunst tintelt van geest en leven. Het ware te wenschen dat zij aandachtig gelezen en ter harte genomen werd door de meeste Nederlandsche tooneelspelers. Wanneer zij verstandig genoeg zijn om hun beeld te willen herkennen in dien spiegel, zullen zij zich wel moeite geven om minder belachelijk te zijn.

Als tendens-geschrift bezit Cremer's nieuwste roman groote verdienste. Wie het bij voorkeur uit dit oogpunt beziet, zal ook geneigd zijn de tekortkomingen van het *kunstwerk* te vergeetliken. Er steekt veel in, dat waard is in overweging te worden genomen, en juist daarom geloof ik, tegen den wensch des schrijvers misschien, dat men „Tooneelspelers” niet zozeer als een roman, dan als een verhandeling over nationale kunst en kunstenaars hebbe te beschouwen.

Als zoodanig geeft het boek stof te over tot opmerkingen en studies over het Nederlandsch tooneel. In een vorig opstel (over *Talma*) wees ik er op hoe belangrijk een vergelijking tusschen de tooneelspelkunst in ons land en in Frankrijk zou zijn, belangrijk, omdat men daardoor zou raken aan den invloed van het nationaal karakter, van de taal, van de letterkundige en artistieke ontwikkeling van het publiek in de verscheidene landen op de vorming der tooneelspelers aldaar. Bij een volgende gelegenheid hoop ik dat het mij vergund zal zijn op dit onderwerp terug te komen.

PAUL EKHARD.

Nederlandsch-Indië.

BATAVIA, 27 MEI.

Heden morgen heeft de president der Javasche Bank in een algemeene vergadering van aandeelhouders verslag uitgebracht over het 48e boekjaar en werd tevens het dividend bekend gemaakt 't welk 13 $\frac{1}{10}$ % of f 68 per aandeel van f 500, bedraagt.

Verder werd de heer Mr. W. B. Bergamas herkozen als

Vervolg:

kunst; de verborgen herde van den broeken ondermeester Martin voor Flora, zijn gewezen leerlinge; de ontmoeting van Archibald's verloofde met zijn grootmoeder, zijn geschilderd met dien roerenden eenvoud, met dat warme gevoel dat in Cremer's werken zoo dikwijls tot het hart spreekt. Mijnheer van Rove „de zoon van den luitenant generaal van Rove" is dikwijls zeer gelukkig betrap, als bijvoorbeeld in dat keurig geteekend wintertafreeltje, waar hij zijn kinderen, onder de leiding der oudste zuster, Louise, bezig vindt om met aaneenwallen een afgedragen hoed van papa te bombarderen.

Tot de beste bladzijden van het boek behooren evenwel die, getiteld „een vrouwenhart op de planken." De schrijver laat u daar de opvoering bijwonen van een vertaald Frausch melodrama door Nederlandsche acteurs. Volgens Cremer, heeft de voorstelling dertig jaren geleden plaats. 't Is echter onmogelijk, dat iemand, die tegenwoordig Nederlandsche schouwburgen bezoekt, het zal willen gelooven. De novellist neemt waar met photographische getrouwheid. Niets ontgaat zijn blik; de schildering is zoo treffend nauwkeurig en waar, dat men de levende werkelijkheid voor zich meent te zien. Zie hier een klein tooneeltje, een der beste, die de schrijver in zijn loge nagepenseeld heeft.

De hertog De Maulonière wordt na een langdurige afwezigheid te huis verwacht. Zijn „stamsioet" Mugère is met bloemen versierd, en alles voor een feestelijke ontvangst in gereedheid gebracht, als eensklaps de tijding klinkt, dat zijn zoon door een noodlottig toeval verdronken is.

„De gasten, die ter viering van des hertogs terugkeer op het kasteel de Mugère zijn genoodigd, en precies als een troep meiden en knechts rechts en links achter een rij stoelen hebben post gevat gaven blijk van hun ontsteltenis over dit plotseling sterfgeval, door een gymnastische beweging met den rechterarm, en een gezamenlijken kreet, waarna zij echter hun vorige kalme houding weer aannemen, waarschijnlijk om Jaarmee 't vermoeden uit te drukken dat de vader — nu al die feestelijke voorbereidselen toch gemaakt zijn — zich het gebeurde wel niet al te zeer zal aantrekken, en vooral niet, wanneer hij door hun edele tegenwoordigheid mag getroost worden.

Ternauwernood echter is de rust onder het dienstdoend personeel weer volkomen, of Dévot — de rentmeester, en handlanger der markiezin — stort als een bezetene — letterlijk *ventre à terre* — naar binnen, en allen, de gasten, ja zelfs de huisgenooten voorbij hollend, meldt hij aan het aandachtig luisterend publiek der provinciale hoofdstad, dat de edele hertog De Maulonière, ginds in het woud de Mugère, door den vernederlijken dolk eens onverlaats, in den ouderdom van zes-en-zestig jaren is bezweken.

De gasten die dit vreeselijk nieuws bij de vorige opvoeringen al gehoord hebben, schrikken niemendal — één der graven geeft op dit oogenblik zelfs één knipoogje aan een vriendin in den engelenbak, alsof hij wil zeggen: „Hoe keur je me, hé?" Maar zoodra de markiezin, die vooraan op het tooneel zit, het sein van schrikken geeft

Bij P. VAN SANTEN, te Leiden, is verschenen :
TOONEELSPELERS door **J. J. Cremer**,
3 dln. f7.50. (13714)

Deze roman of novelle kan een der beste werken
van den veelzijdig begaafden CREMER genoemd
worden. (Familieblad.)

CREMER's jongsten roman, *Tooneelspelers*, be-
schouwende als een bijdrage van de Nederlandsche
tooneelbeweging, als een pleidooi ten gunste der
kunst en tegen Philistijnsche beschouwingen over
kunst en kunstenaar, kan men niet te gul zijn
met loven. (Javabode.)

CREMER is een sijn teekenaar van het menschelijk
karakter. De neigingen en hartstochten zijner per-
sonen zijn de levende draden, waaruit het geheel
is geweven, dat bijna op elke bladzijde de kunste-
naarshand verraaft. (Vaderland.)

Bataviaasch handelsblad, 3 februari 1877:

— Hetzelfde blad bevat onder „Boekbeoordeelingen”
een overzicht van de *Tooneelspelers* door J. J. **Cremer**
door den heer Cd. Busken Huet. De roman wordt
vergeleken bij een cirkelbaan, aan beide einde op een
drama rustende. Het drama aan het begin heet *Een
vrouwenhart*, is uit het Fransch vertaald en wordt door
den auteur gepersifleerd; het andere drama heet *Nella*
en is van Cremers hand. Nooit heeft **Cremer** iets zoo
zwak geschreven als dit drama, hetwelk een roman
bederft, die overigens zeer schoone partijen bevat. De
heer B. H. geeft een korte schets van *Nella* en vraagt
waarom hij met Cremers drama niet hetzelfde zou doen,
als deze met *een vrouwenhart* deed: „kunstig ontleden
en in zijne nietigheid voorstellen.” De deugden en
zwakheden toch van het drama zijn de moraal van de
roman en bepalen zijne hoogere beteekenis. De bedrij-
ven worden achtereenvolgens kort en op eene wijze
behandeld, die het niet twijfelachtig maakt tot welke
conclusie de heer B. H. zal komen. Deze is „dat men
van zulke stukken geen reden heeft de wederge-
boorte van het Nederlandsche tooneel te verwachten.”

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 18 april 1877:

De Berlijnsche *Tribüne* geeft tegenwoordig als feuilleton: *Von der Bretterwelt*, Roman frei nach dem Holländischen, von Adolf Glaser." Het is een vertaling van de *Tooneelspelers* van J. J. Cremer, wiens naam de Duitsche bewerker niet noodig acht aan zijn publiek bekend te maken.

Nieuws van den dag, 23 juli 1878:

Velen onzer lezers zullen zich nog het feuilleton herinneren van den Heer J. J. Cremer, onder den titel *Tooneelspelers*, in dit Blad opgenomen. Deze roman is thans opgenomen in de *Guldens-editie* van den uitgever D. A. Thieme, te 's Gravenhage.

Arnhemsche courant, 26 juli 1880:

HENRI J. STEMBERG, te 's Hage, geeft uit:
J. J. CREMER.
TOONEELSPELERS.
Prijs f 2.

Algemeen handelsblad, 10 november 1880:

* Uit Cremer's roman *Tooneelspelers* is door den heer Charles de la Mar een tooneelstuk getrokken.

Nieuws van den dag, 11 november 1880:

Cremer's Roman »*Tooneelspelers*,« die eenige jaren geleden als Feuilleton in ons blad verscheen, is thans bewerkt tot een drama in 5 bedrijven door den Heer Ch. de la Mar, van het gezelschap der heeren Prot & Zoon, te Amsterdam.

Algemeen handelsblad, 25 november 1880:

SALON DES VARIÉTÉS, Amstelstraat.
 Directie : G. PROT & ZOON.
 Donderdag 25 November:
DE NACHT VAN 13 NOVEMBER,
 drama in 6 tafereelen, naar 't Fransch, door C. J. Roobol,
 Nieuwe décors.
 Entrée **60** Cent. Aanvang **8** uur.
 Binnenkort: J. J. Cremer's **TOONEELSPELERS**,
 door Chs. de la Mar.

Algemeen handelsblad, 29 november 1880:

De heer Ch. de la Mar heeft, met de bewerking van Cremer's *Tooneelspelers* voor het tooneel, geen onverdienstelijk werk verricht. De dialoog heeft veel goeds, de handeling boeit, en in het stuk nemen de door **Cremer** zoo geliefde plattelandbewoners de eerste plaats in. Janus Burkes en Geertrui werden door den heer de Groot en mevrouw Fuchs-Barbiers aardigst voorgesteld. Archibald, de jeugdige dweeper, werd door den heer Ch. de la Mar weêrgegeven op een wijze, die op waardeering aanspraak mag maken.
 Mevr. Götz-Scheps, de dames De la Mar en Frenkel-Bouwmeester vervulden, evenals de heer Messers, met veel animo en verdienstelijk de hun toebedeelde rollen.

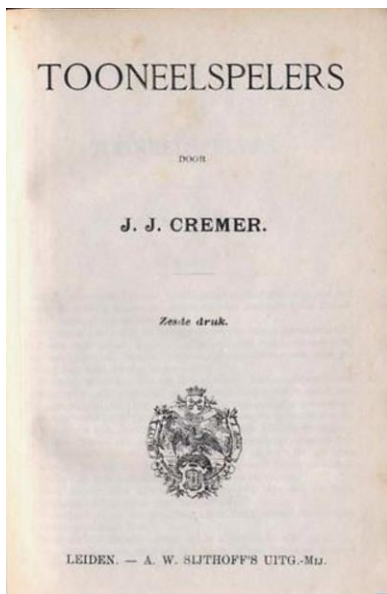
Algemeen handelsblad, 30 november 1880:

SALON DES VARIÉTÉS, Amstelstraat.
 Directie : G. PROT & ZOON.
 Dinsdag 30 November:
TOONEELSPELERS,
 Tooneelspel in 6 tafereelen, naar den roman van J. J. **Cremer**
 door Chs. de la Mar. (Nooit vertoond).
 Entrée **60** Cent. Aanvang **8** uur.

Algemeen handelsblad, 2 december 1880:

SALON DES VARIÉTÉS, Amstelstraat.
 Directie : G. PROT & ZOON.
 Donderdag 2 December:
TOONEELSPELERS,
 Tooneelspel in 6 tafereelen, naar den roman van J. J. **Cremer**
 door Chs. de la Mar. (Nooit vertoond).
 Entrée **60** Cent. Aanvang **8** uur.

J.J. Cremer. Derde artikel. J.J. Cremer, Tooneelspelers. Drie Deelen. In: Litterarische fantasien en kritieken. Deel 16 (1884) - Cd. Busken Huet. p. 175-180. Link naar artikel:
http://www.dbnl.org/tekst/busk001litt16_01/busk001litt16_01_0021.php

Paul Post - Het toneel in scène gezet : J.J. Cremers roman 'Tooneelspelers' (1876). In: Literatuur: vol. 7 (1990), afl. 4 (juli-aug), pag. 213-221.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 9 mei 2020.